УДК 330. 341.1

**А. С. Бритвенко,
Т. В. Запорожець,
Т. С. Смовж**

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОЛІЄ-ЖИРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розглянуто основні напрями інноваційно-інвестиційної діяльності оліє-жирових підприємств. Окреслено основні сегменти та способи виробництва. Наведено класифікацію підприємств оліє-жирового підкомплексу відповідно до типу продукції, яку вони виробляють. Проаналізовано основні тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності. Проілюстровано показники обсягів виробництва найбільших продуцентів соняшникової рафінованої і нерафінованої олій. Запропоновано шляхи розв'язання проблем відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства в умовах обмежених фінансових можливостей сільськогосподарських виробників.

Ключові слова: інвестиції, інновації, маркетинг, оліє-жировий підкомплекс, підприємство, сегментування, харчові рослинні олії.

Summary. The article considers the main directions of innovation and investment activity of oil and fat enterprises. The main segments and methods of production are outlined. The classification of oil and fat subcomplex enterprises according to the type of products they produce is given. The main trends of innovation and investment activity are analyzed. The indicators of production volumes of the largest producers of sunflower refined and unrefined oils are given. The ways of solving the problems of reproduction and renewal of fixed assets of agriculture in conditions of limited financial capacity of agricultural producers are proposed.

Key words: investments, innovations, marketing, oilseed fat subcomplex, enterprise, segmentation, edible vegetable oils.

DOI : 10.33783/1977-4167-2019-46-2-45-50

Постановка проблеми. Оліє-жирова галузь — важлива складова вітчизняного агропромислового комплексу. Її кінцева продукція: рослинні олії, маргарин, майонез є високоякісним продуктом харчування, що користується підвище-

ним попитом населення країни. Рослинні олії та маргаринова продукція використовуються як сировина на підприємствах хлібопекарської, кондитерської, харчово-концентратної та овоче-консервної галузей.

© А. С. Бритвенко, Т. В. Запорожець, Т. С. Смовж, 2019

Бібліографія ДСТУ 8302:2015:

Бритвенко А. С., Запорожець Т. В., Смовж Т. С. Управління ризиками як інструмент економічної безпеки оліє-жирових підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2019. № 2 (46). С. 45–50.

References (APA):

Brytvienko, A. S., Zaporozhets, T. V., Smovzh T. S. (2019). *Upravlinnia ryzykamy yak instrument ekonomichnoi bezpeky oliie-zhyrovyykh pidpriemstv* [Risk management as a tool for the economic security of oil and fat enterprises]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (46), 45–50 (in Ukr.).

Доцільність діяльності будь-якої економічної системи слід розглядати як процес взаємодії різних елементів, до яких належать агенти, суб'єкти та інститути, діяльність яких потребує регулювання та саморегулювання. Регулювання економіки є об'єктивним процесом, що забезпечує інтереси всіх учасників: держави, контрагентів (підприємств) й індивідів, та діє лише в результаті раціонального поєднання ринкового саморегулювання і впливу держави. Тому регулювання ринку олійних культур має враховувати особливості функціонування підприємств, сільськогосподарських підприємств, суб'єктів ринкової інфраструктури, держави та зважати на забезпечення економічної безпеки як пріоритетного завдання державної аграрної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною та методологічною основою досліджень сукупного впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на розвиток економічної безпеки є основні положення, викладені у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців, зокрема: В. А. Гарбар [2], Ю. В. Жадан [6], О. М. Полінкевич [3], І. М. Посохов [4,5,6], Т. В. Стройко [1].

Хоча у працях зазначених науковців узагальнено та систематизовано підходи до діагностування економічної безпеки підприємств, визначено механізми їх забезпечення, існують ще не вирішені питання.

Мета статті — визначити функції і принципи дії економічної безпеки оліє-жирових підприємств в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продукти перероблення олійної сировини (макухи і шроту) є високобілковими компонентами кормів у тваринництві, без яких неможливе створення повноцінних раціонів харчування худоби і птиці. Експерти прогнозують у найближчі 10–15 років зростання ринку рослинної олії і цін на неї, обумовлюючи це попитом на біодизель та біоетанол, що змінюють ринкову кон'юнктуру. Серед галузевих особливостей, які впливають на формування ринку оліє-жирової продукції, доцільно виокремити такі:

- сировина, що використовується;
- концентрація і спеціалізація виробництва;
- спосіб (технологія) отримання готової продукції; зміст та характер виробництва; відносини зі споживачами продукції;
- організаційно-правові форми діяльності оліє-жирових підприємств;
- науково-технічний розвиток виробництва.

Соняшник залишається домінуючою культурою у вирощуванні і переробленні олійних культур. У загальній їх структурі в Україні у 2017 р. площі соняшнику становили відповідно 67,6 %, сої — 22,4 %, ріпаку — 8,8 %. Так, посівна площа соняшнику в Україні у 2017 р. становила

6033,7 тис. га, та порівняно з 2013 р. зросла на 19,4 %. Значно збільшилась посівна площа сої у 2017 р. порівняно з 2013 р. Цей показник становив 1999,8 тис. га, що на 46,0 % більше, ніж у 2013 р.

Основними виробниками олійних культур є корпорації. Це стосується всіх видів олійних культур. У 2017 р. було вироблено 164824,1 тис. ц олійних культур. Господарства населення практично не займаються вирощуванням олійних. З 184114,5 тис. ц вироблених олійних у 2017 р. лише 19290,4 тис. ц припадало на господарства населення, з яких 84,9 % складав соняшник. Частка інших культур коливається від 0,08 % (льону-кудряшу) та 0,12 % (насіння гірчиці), до 1,7 % (насіння ріпаку).

Серед найбільших переробних підприємств олійних культур «БунгеУкраїна», «Кернел» та «Дельта Вілмар СНД» та ін. Основними лідерами з перевалки та експорту рослинної олії є термінали Іллічівська і Миколаєва, на частку яких припадає близько 90 % її експорту.

Найпотужнішими терміналами з перевалки рослинних олій є ТОВ «Рісоіл-Південь» (Одеська обл., ДП МТП «Південний»), ТОВ ВКФ «Олір» (Одеська обл., м. Іллічівськ), ДП «Іллічівський морський порт» (Одеська обл., м. Іллічівськ), ТОВ «ЕВЕРІ» (м. Миколаїв), ТОВ «Термінал-Укрхарчзбутсировина» (м. Миколаїв) [1].

Основною метою створення таких об'єднань є можливість здійснювати вплив на ринок готової продукції, зменшення витрат та боротьба з конкуренцією. Іншим шляхом підвищення власної ефективності, який застосовують суб'єкти підкомплексу, є формування власної сировинної бази для задоволення потреб у олійній сировині та забезпечення безперебійного і ритмічного виробництва.

Для того щоб утриматися на ринку в умовах конкуренції, оліє-жирові підприємства формують свою структуру у вигляді вертикально-інтеграційних формувань, у які крім переробних заводів входять агропромислові організації, логістичні підрозділи — транспорт, елеватори, торгові дома. Усі підприємства, як правило, є багатопрофільними. Крім олійних, займаються, наприклад, зерновими культурами. Частково діяльність диверсифікується для виробництва майонезів, кетчупів, гірчиці, мила, кормів для тварин та різних добавок. Компанії постійно покращують асортимент продукції, що випускається. До того ж розширюють лінійку продукції за рахунок кукурудзяної, оливкової та рапсової олії. Компанії розвивають власні наукові підрозділи і стежать за якістю продукції як одним з безумовних складових успіху на ринку.

Наразі в Україні вітчизняні підприємства оліє-жирової промисловості на відміну від зарубіжних підприємств не використовують генетично модифікованих компонентів при виробництві своєї продукції, що надає безперечну конкурент-

ну перевагу на ринку галузі. Однак проблема загострюється тим, що вживані у світовій практиці механізми державного регулювання ринку генетично модифікованих продуктів в нашій країні практично не застосовуються. Тому для України дуже важливо удосконалювати політику в галузі регулювання ринку небезпечної продукції, у тому числі оліє-жирової галузі харчової промисловості.

Упровадження на підприємствах системи ХАССП забезпечує впевненість у безпеці продукції за рахунок запобігання або зниження до прийняттого рівня ризику виникнення небезпеки для життя і здоров'я споживачів, що особливо актуально у зв'язку з появою на ринку продуктів, що містять трансгенні складові. Система ХАССП, або Hazard Analysis and Critical Control Points (аналіз ризиків і критичні контрольні точки), є наразі основною моделлю управління якістю та безпекою харчових продуктів у промислово розвинених країнах світу. Комплекс вищевказаних заходів — сучасні методи виробництва продукції, розвиток логістики, наукові дослідження, постійне розширення асортименту, сертифікація товарів за міжнародними стандартами — утримує розглянуті підприємства в лідерах ринку оліє-жирової продукції протягом багатьох років [2].

Гарантія завантаження переробних потужностей оліє-жирової галузі забезпечила інвестиційну привабливість цієї сфери виробництва. У подальшому після набуття Україною членства у СОТ зміни в законодавстві передбачали щорічне зменшення ставки мита на 1 % до 10 % у кінцевому періоді, що було однією з умов СОТ. Ці заходи створили умови для переорієнтування структури експорту від сировинної до готової продовольчої продукції зі значно більшою часткою доданої вартості — олії. Це зумовило необхідність сформува-ти свої принципи функціонування економічної безпеки. Оліє-жирова галузь являє собою систему технологічно й економічно взаємопов'язаних галузей рослинництва, переробної промисловості, інфраструктури тощо.

Економічна безпека підприємств має властивості системи. Крім того, вона повинна діяти за такими принципами як:

- відкритість;
- нелінійність;
- динамічність;
- дисипативність;
- емерджентність;
- гомеостатичність;
- атрактивність;
- біфуркаційність;
- фрактальність.

Структура, функції, мета й процес є тими елементами, за допомогою яких можна говорити про економічну безпеку як частину системи. У будь-якій системі виникають конфлікти, які

сприяють переосмисленню змін не лише у внутрішньому середовищі, але й у зовнішньому. Це формує комплексний образ цілого.

Структура є каркасом або внутрішньою опорою об'єкта, що зберігає основні її властивості та взаємозв'язки за наявності мінливих умов. Вона складається з ресурсного й стейкхолдерського компонентів, що визначають життєдіяльність підприємницьких структур. Функція описує характеристики та показує набір властивих їй можливостей. Процес є наслідком діяльності системи, описує рух послідовних дій, необхідних для досягнення мети, пояснює, яким чином структура виконує функцію.

Тобто економічна безпека підприємств виконує функцію (роль) «бортового комп'ютера». Він має такі характеристики, як:

- спроможність до постійної реєстрації процесів;
- одночасний контроль елементів;
- виявлення внутрішніх загроз;
- попередження про зовнішні небезпеки.

За аналогією роль економічної безпеки підприємств є подібною. Структуру економічної безпеки оліє-жирових підприємств подано двома компонентами, а саме: ресурсним і стейкхолдерським. Ресурсний компонент складається з ресурсів і бізнес-процесів. Процес указує на те, що завдяки виявленню, попередженню й нейтралізації загроз можна досягти мети — забезпечення ресурсів і бізнес-процесів підприємств в умовах глобалізації.

Економічну безпеку необхідно розглядати як у статичному, так й у динамічному прояві:

1. Статичний прояв економічної безпеки — як результат, досягнення ефективності діяльності.

2. Динамічний — як процес, дії, заходи, спрямовані на підвищення ефективності, підтримання та відтворення потенціалу, стійкий розвиток.

Економічна безпека включає комплекс методів, засобів та заходів захисту економічних інтересів. Аспекти, у яких розглядається економічна безпека:

- ресурсне забезпечення;
- протидія негативним зовнішнім і внутрішнім чинникам;
- пристосування до зовнішнього середовища;
- стан захищеності;
- доцільне використання ресурсів;
- досягнення поставлених цілей;
- відтворення потенціалу;
- підвищення ефективності.

Під ресурсним забезпеченням розуміється сукупність запасів, джерел коштів, можливостей, засобів і предметів праці, які контролюються корпорацією та з яких очікується отримати економічну вигоду в майбутньому. Можна виокремити такі види ресурсів, як:

- фінансові;
- інформаційні;
- матеріальні;
- трудові.

Планування бізнес-процесів є основою будь-яких підприємств. Ресурси, що входять до бізнес-процесу як системи, перетворюються на продукти — внутрішні та зовнішні. Відповідно до цього економічна безпека оліє-жирових підприємств виконує функцію (роль) «камертона», який спроможний відтворювати подібні процеси. Економічна безпека виконує ідентичну роль.

Стейкхолдерський компонент структури економічної безпеки оліє-жирових підприємств складається з інтересів внутрішніх і зовнішніх учасників. Процес пояснює, що завдяки взаємному обміну вигодами та задоволенню власних інтересів можна досягти мети — гармонізації інтересів зі стейкхолдерами.

Стейкхолдери (від англ. *stakeholders*), або зацікавлені сторони, є фізичними та юридичними особами, які мають інтерес до діяльності підприємств, тобто певною мірою залежать від нього або можуть впливати на його діяльність.

Внутрішні стейкхолдери — суб'єкти, які перебувають у підпорядкуванні керівництву підприємств і їхня діяльність постійно спрямована на забезпечення економічної безпеки. Вони поділяються на спеціалізовані, частково спеціалізовані та неспеціалізовані суб'єкти.

Зовнішні стейкхолдери — суб'єкти, які не перебувають у підпорядкуванні керівництву підприємств. Вони мають позитивний або негативний вплив на діяльність підприємств, розподіляються на суб'єктів прямого та непрямого оточення.

Гармонізація економічних інтересів оліє-жирових підприємств з інтересами суб'єктів зовнішнього й внутрішнього середовищ постійно змінюється. Це дії щодо задоволення інтересів двох або більше взаємодіючих сторін. З економічного погляду гармонізацію визначають як процес взаємного узгодження, систематизацію, уніфікацію, координування, упорядкування, забезпечення взаємної відповідності економічних інтересів тощо.

Отже, економічна безпека оліє-жирових підприємств є динамічною нелінійною системою впорядкованих, взаємопов'язаних і керованих елементів (мети, структури, функцій, процесів), послідовне поєднання яких формує ресурсний та стейкхолдерський компоненти задля виявлення, попередження та нейтралізації загроз за наявних ресурсів й ефективного управління бізнес-процесами підприємств, що формує ринкову вартисть клієнта.

Під керованою системою економічна безпека підприємств є бізнес-процесом, який впливає на сукупність основних, обслуговуючих та допоміжних бізнес-процесів, що використовують ресурси

та забезпечують гармонізацію інтересів стейкхолдерів і стійку рівновагу підприємств [3].

На сучасному етапі розвитку економіка України і, зокрема, агропромисловий комплекс, частиною якого є оліє-жирова промисловість, функціонують у складних економічних умовах. Нестабільність кредитно-фінансової системи країни значною мірою відбивається на аграрній сфері, у тому числі і на оліє-жировому комплексі, сприяючи, своєю чергою формуванню ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей (інфляційних ризиків), кредитних, ринкових, інвестиційних операційних ризиків, ризиків ліквідності. Разом з тим наявність різноманітних небезпечних факторів ризику компенсується високим рівнем прибутковості виробництва рослинної олії, що зумовлено досить стабільним попитом на продукцію оліє-жирових підприємств на внутрішньому ринку і наявністю значного експортного потенціалу, який має резерви зростання завдяки тривалій інтеграції України у світове господарство. Здійснення управлінського впливу на ризик передбачає зниження його рівня і контроль ризиків, тобто збільшення прибутковості та ефективності результатів діяльності підприємств оліє-жирової галузі.

В умовах ринкової економіки діяльність будь-якого господарюючого суб'єкта, який здійснює підприємницьку діяльність, незалежно від форми власності та сфери діяльності, схильна до впливу безлічі факторів ризику як внутрішніх, які проявляються в процесі управління підприємством, так і зовнішніх, зумовлених впливом зовнішнього середовища на функціонування підприємства. Схильні до цього впливу і підприємства оліє-жирової галузі України, які протягом останніх років динамічно розвиваються.

Наприклад, обсяги виробництва олійних культур за останні 15 років зросли більш ніж у сім разів, при цьому виробництво насіння соняшнику збільшилося в 5,7 рази — з 2,25 млн т у 2001–2002 рр. до 12,9 млн т у 2016–2017 рр. обсяги виробництва й експорту соняшникової олії зросли в 5,7 і 11 разів відповідно. При цьому географія експорту української соняшникової олії розширилася на більш, ніж 30 країн.

Низький курс гривні надає додаткові переваги виробникам, які експортують соняшникову олію за кордон. Митні ризики для підприємств оліє-жирової галузі полягають у можливому непередбачуваному збільшенні рівня митних платежів та застосуванні обмежень (наприклад, квот), що чинить негативний вплив на прибутковість та ритмічність виконання експортно-імпортних контрактів.

Створення і розвиток ефективного ризик-менеджменту на вітчизняних оліє-жирових підприємствах гальмується проблемами, серед яких

можна виділити недостатній рівень кваліфікації менеджерів і персоналу до управління ризиками, недосконалість вхідної інформації і методів її оброблення, відсутність навичок роботи зі стандартами з управління ризиками [4,5].

Найбільш небезпечними видами ризиків в умовах, що склалися, є природно-кліматичні, ринкові, фінансові (кредитні, операційні, валютні, інвестиційні), митні та юридичні ризики. Природно-кліматичні ризики в країні виникають через несприятливі природно-кліматичні умови, що знижує врожайність олійних культур і призводить до подорожчання сировини для виробників. Ринкові ризики для підприємства проявляються у збільшенні випуску конкурентами аналогічної продукції або продукції кращої якості, вихід на ринок нових виробників, застосування ними агресивної маркетингової і цінової політики.

Фінансові ризики у вітчизняних умовах виявляються настільки часто, що вже починають сприйматися як дійсність. Ціна на кредитні ресурси і до фінансової кризи була набагато вище середньосвітових показників, а протягом останніх 10 років вона призводить до нерентабельності використання цього виду фінансування для більшості підприємств галузі. Це ж підтверджує й існування валютних ризиків, що чудово демонструє динаміка валютних курсів в Україні (зниження курсу гривні до світових валют у більш ніж п'ять разів з 2008 по 2018 р.).

Юридичні ризики можуть мати різну природу, зокрема це зміна законодавства, порушення авторських прав на торговельні марки, недостатня юридична захищеність бізнесу в Україні, корумпованість судової системи та ін.

Удосконалення управління ризиками на підприємствах оліє-жирової галузі передбачає створення відповідного організаційного забезпечення, наявність методичного та інформаційного забезпечення, а також кваліфікованого персоналу, що володіє спеціальними знаннями і навичками з управління ризиками. З метою підвищення ефективності управління ризиками на оліє-жировому підприємстві запропоновано провести певні реорганізаційні заходи.

По-перше, виправданим буде створення служби економічної та інформаційної безпеки, яка адміністративно підпорядковуватиметься директору з безпеки, а функціонально — директору з економіки та фінансів. Основними функціями цієї служби будуть:

- визначення переліку інформації з статусом комерційної таємниці, а також переліку осіб, які несуть відповідальність за її збереження;
- захист інформації на підприємстві;
- установка певних регламентів і правил інформаційної безпеки;

— контроль і перевірка всіх підрозділів підприємства щодо виконання цих правил.

По-друге, доцільно сформувані в організаційній структурі спеціальний підрозділ — відділ управління ризиками, очолюваний керівником відділу з управління ризиками, який буде займатися виключно проблемами управління ризиками, і координувати діяльність всіх підрозділів зі збору і аналізу інформації з метою регулювання ризикових подій і забезпечення компенсації можливих втрат і збитків. Відділ управління ризиками повинен підпорядковуватися директору з економіки та фінансів, збирати й аналізувати інформацію з усіх підрозділів і служб підприємства. Функції керівника підрозділу з управління ризиками на підприємстві оліє-жирової галузі можуть бути досить широкими. У його веденні повинні перебувати питання забезпечення безпеки і контролю ризиків. Він буде формувати організаційну структуру відділу і системи управління ризиком на підприємстві, а також розробляти основні положення та інструкції, пов'язані з цією діяльністю.

З метою формування більш ефективної організаційної структури управління ризиками на підприємстві доцільно введення елементів матричної організаційної структури, яка являє собою складну структуру, орієнтовану на інновації, висуває особливі вимоги до персоналу і рівня координації різних робіт на підприємстві. Основним завданням керівника відділу управління ризиками і його підрозділів повинні бути розроблення стратегії і принципів управління ризиком на підприємстві, викладених у внутрішніх нормативних документах. Основними функціями відділу управління ризиками на підприємстві оліє-жирової промисловості є:

- виявлення ризику;
- збір, аналіз і статистичне оброблення інформації;
- розроблення превентивних і коригувальних дій;
- розроблення альтернативних варіантів прийняття рішень;
- надання інформації про можливі ризики керівництву;
- моніторинг і контроль рівня ризику на підприємстві.

По-третє, для отримання синергетичного ефекту від реалізації процесів управління ризиками необхідно удосконалювати взаємодію між підрозділами підприємства. Для цього в кожному підрозділі підприємства необхідно визначити співробітника, відповідального за збір і аналіз інформації для відділу управління ризиками і прописати ці функції в його посадових інструкціях. [6]. Функціонально він буде підпорядковуватися начальнику відділу з управління ризиками, а адміністративно — безпосередньо начальнику підрозділу, в якому працює.

Висновки. Ринок оліє-жирової продукції в Україні наразі є одним із найперспективніших секторів аграрного виробництва. Оліє-жирова продукція користується попитом як на внутрішньому, так і на світовому ринках, де Україна займає позиції лідера.

Економічна безпека оліє-жирових підприємств є складною системою, що формується з двох системоутворювальних елементів: керованої та системи керування. У результаті їх взаємодії формуються загальносистемні якості, тобто ознаки, властиві системі загалом та, зокрема, кожній із них. Властивості керуючої та керованої систем визначають їхнє місце у внутрішній конфігурації системи та реалізуються в її функціях.

Література

1. Стройко Т. В. Експортна логістика оліє-жирової галузі України та необхідність її державної підтримки. *Економіка і регіон*. 2014. №6 (49). С. 4.
2. Гарбар В. А. Вплив галузевих особливостей на формування ринку оліє-жирової продукції в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 16. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/18.pdf.
3. Полінкевич О. М. Економічна безпека підприємств як керованої системи в умовах неоіндустріалізації. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2018. № 2 (14). С. 14-17.
4. Посохов І. М. Дослідження методів оцінки ризиків підприємств. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2017. № 2 (15). С. 211–217.
5. Посохов І. М. Аналіз досліджень зарубіжних наукових шкіл ризик-менеджменту. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №4. С. 164–172.
6. Посохов І. М., Жадан Ю. В. Особенности управления рисками на предприятиях масложировой отрасли. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*. 2018. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/35937/1/Posokhov_Osobennosti_upravleniya_2018.pdf.

[ua/bitstream/KhPI-Press/35937/1/Posokhov_Osobennosti_upravleniya_2018.pdf](http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/35937/1/Posokhov_Osobennosti_upravleniya_2018.pdf).

References

1. Stroiko T. (2014). *Eksportna lohistyka oliie-zhyrovoy haluzi Ukrainy ta neobkhdnist yii derzhavnoi pidtrymky* [Export logistics of oil and fat industry of Ukraine and the need for its state support]. *Ekonomika i rehion*, 6 (49), 4.
2. Harbar V. (2018). *Vplyv haluzevykh osoblyvostei na formuvannia rynku oliie-zhyrovoy produktsii v Ukraini*. [Influence of branch features on formation of the market of oil and fat production in Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, 16. Retrieved from http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/18.pdf.
3. Polinkevych O. (2018). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstv yak kеровanoi systemy v umovakh neoindustrializatsii*. [Economic security of enterprises as a managed system in the conditions of neo-industrialization]. *Ekonomichniy chasopys Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, 2 (14), 14-17.
4. Posokhov I. (2017). *Doslidzhennia metodiv otsinky ryzykiv pidpriemstv* [Research of methods of risk assessment of enterprises]. *Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku*, 2 (15), 211-217.
5. Posokhov I. (2013). *Analiz doslidzhen zarubizhnykh naukovykh shkyl ryzyk-menedzhmentu*. [Analysis of research of foreign scientific schools of risk management]. *Marketing and innovation management*, 4, 164-172.
6. Posokhov Y. M., Zhadan Yu. V. (2018). *Osobennosti upravleniya ryskamy na predpriyatiakh maslozhyrovoy otrasly. Yevropeyskyi vektor modernizatsii ekonomiky: kreatyvnist, prozorist ta stalyy rozvytok*. [Peculiarities of risk management at enterprises of oil and fat industry]. *European vector of economic modernization: creativity, transparency and sustainable development*. Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/35937/1/Posokhov_Osobennosti_upravleniya_2018.pdf.